

REPERE PENTRU O ISTORIE A CUPLULUI ȘI A PROSTITUȚIEI ÎN TRANSILVANIA VEACULUI AL XVII-LEA. STUDIU DE CAZ: CRONICA TRANSILVANIEI DE GEORG KRAUS.

IONUȚ COSTEA

Căutând mai departe decât bălării și fapte ale unor principii și potențați ai timpului, secolul al XVII-lea în Transilvania dezvăluie o lume populată de sentimente și instincte, clișee mentale și stereotipii comportamentale. Aici oamenii se iubesc și se urăsc deopotrivă. Bărbați și femei se iubesc, iar uneori se și păcălesc unii pe alții. Jocul dragostei își are propriile sale reguli. Se nasc astfel atitudini compatibile cu aceste norme, dar ni se semnalează și comportamente ce le ignoră. În paginile de față se va urmări conturarea unor repere ce colorează în veacul al XVII-lea spațiul dragostei, populat mai mult ca oricare altul de instincte și capricii. Ancheta pe care o propunem femeilor și bărbaților din acele timpuri se va mărgini în cazul de față la sondarea cronicii lui Georg Kraus. Fostul notar al Sighișoarei după ce-și desăvârșise educația în țară (Sibiu, Cluj) și la școli de renume ale Europei (Viena, Padova), va activa ca negustor la Sibiu până în 1646 când trebuie să se mute la Sighișoara. În mobilitatea pe care i-o permite această îndeletnicire ochiul său atent a văzut, iar urechea sa ascuțită a reținut fapte și întâmplări, atitudini și comportamente din lumea orașelor și a satelor, din aceea a aristocraților, orașenilor, țăranilor și a liber profesioniștilor. De asemenea relațiile sale pot fi suspectate de istorisirea unor evenimente care constituie adevărate locuri comune în epocă, fiind prezente în toate cronicile și însemnările călătorilor ce străbat Ardealul. Se nasc povești care de la o zi la alta și dintr-o localitate în alta, preluate, îmbogățite și spuse mai departe prind aura unor legende. Sondarea lor ar permite sesizarea unor norme sociale, surprinderea unor mecanisme colective ce aprobă sau sancționează anumite practici și comportamente. Limitarea excursului doar la *Cronica Transilvaniei* semnată de notarul sighișorean, nu ne permite emiterea unor concluzii la nivelul social global, ci doar avansarea unor ipoteze ce se cer confruntate și verificate cu alte izvoare. Desigur Kraus este într-o anumită măsură tributار timpului său și societății în care trăiește, societatea ce-i oferă un sistem operațional de valori, dar de asemenea el are propriile sale opțiuni. Întrebarea firească, deși generală, cât este de liber față de sistemul de valori sociale oferit de secolul al XVII-lea? Înainte de toate se impune evaluarea rolului social al celui care scrie. La acea oră scrisul nu era o expresie personală, decât, doar sub aspect stilistic, în alegerea unor modele, astfel rămâne încorsetat unor comandamente, unei coerțenți asumate de cronicar. Ca urmare textul funcționează ca o oglindă a societății, mai mult decât o reflectare a unei personalități. Textul întotdeauna va aproba și condamna nu în funcție de alegerea individuală a celui ce scrie, ci după măsura grupului social, a comunității căreia scriitorul, cronicarul, îi aparține. Nu avem de-a face cu opțiuni personale, ci sociale, colective. Din perspectivă socială trebuie avut în vedere că aparține mediului citadin iar sub raport confesional destinul său evoluează în cadrele luteranismului. Astfel evaluarea relațiilor dintre bărbat și femeie descrise de cronică poate conduce spre o tipologie socială. Confruntarea propriu zisă cu textul pune în evidență un model creștin, acceptat ca moral și fertil și o alteritate vizavi de acest comportament, imorală și condamabilă. Spațiul ardelean dispune de o complexitate sporită deoarece aici se întâlnesc o sumă de confesiuni acceptate de către lege: catolică, luterană, calvină și unitariană. De aceea Constituțiile Aprobate stipulează că: "Nici un preot al vreunei religii să nu îndrăznească să unească prin căsătorie, să divorțeze... persoanele dintr-o altă religie".¹ Confruntarea nu se întâlnește numai între un model religios și unul laic, ci și între diferitele modele religioase. Judecata stipulației din Constituțiile Aprobate evidențiază existența unor căsătorii interconfesionale din moment ce acum ele sunt interzise, dar mai importantă este sesizarea unor raporturi între bărbați și femei care chiar dacă de aici înainte nu se mai pot valida, ele vor exista, se vor perpetua. Legea obligă însă, pentru ca lucrurile să devină din ilicite licite, ca unul dintre cei doi să-și părăsească comunitatea schimbându-și religia. Legăturilor dintre bărbat și femeie care în plan social au drept corespondent căsătoria, singurele legături admise și încurajate, li se opun relațiile din afara căsătoriilor sau cele ce le preced. Fata este interzisă bărbatului până la o anumită vârstă, iar când devine femeie este interzisă bărbaților. Între normă și comportament se formează un clivaj, un spațiu de refugiu, comportamentul depășind în întindere norma. Într-unul din capitolele Constituțiilor Aprobate se va remarca: "Preacurvarii căsătoriți să fie pedepsiți cu moartea, iar cei necăsătoriți să nu fie pedepsiți cu amendă ci cu nuiua, și după aceea să fie îndatorați a se conforma (învățăturii) bisericii, dacă nu se vor căsători: dar dacă se

¹ *Aprobatae Constitutiones*, (traduse de Al. Herlea și colab.) în "Mitropolia Ardealului", XXI, 1976, nr. 7-9, p. 469

vor căsători să nu fie bătuți cu nuiaua, ci să fie obligați să se conformeze bisericii.”² La rândul ei societatea confruntată cu eludarea normei devine agresivă. Ea tinde să marginalizeze, să elimine sau să reconvertească pe cei care se opun acceptării regulilor sale. În intervalul desemnat de mariaj, norma este stabilită de către biserică, concurată și de supravegherea instituțiilor laice.

Modelul creștin, cel al bisericii catolice, se impune pe deplin în secolul al XIII-lea³ și va domina până târziu în timpul nostru⁴. Odată cu Reforma, noile teologii își vor defini propriile lor modele de mariaj, deosebite de cel catolic. Din perspectiva luterană, având în vedere apartenența religioasă a lui Kraus, căsătoria este monogamă, întemeiată pe consimțământul reciproc al celor doi parteneri, dar și divizibilă. Eliminată din rândul sacramentelor ea poate fi desfăcută în anumite condiții. Adulterul constituie o cauză ce poate duce la dizolvarea cuplului.⁵ Bigamia și legăturile extraconjugale sunt socotite ilicite. Cinstea casei va purta amprenta atât a bărbatului cât și a femeii.⁶ Sursele pe baza căra se desenează această alternativă luterană sunt cărțile sacre, apelul la Biblie, în sensul acelei “sola scriptura”. Pe de o parte avem Vechiul Testament care validează mariajul, nu condamnă plăcerea carnală și admite pentru bărbați relații extraconjugale ceea ce ne face să bănuim o anumită toleranță. În schimbul Noului Testament acordă un privilegiu celibatului și insistă asupra superiorității virginității. Castitatea este glorificată prin exemplul celibatului lui Cristos și a virginității Mariei. Căsătoria va fi admisă ca o formă de viață (Lebensform) și nu ca un rău necesar, ca o instituție impusă de Dumnezeu de la crearea luminii.⁷ Cei ce vor condamna căsătoria vor fi denunțați. Dificultatea principală provine însă de la stabilirea rolului actului sexual în cadrul mariajului. Necesară procreației actul conjugal este un bine, are o valoare pozitivă, contribuie la realizarea cuvântului Domnului, astfel devine periculos, dăunător. Sexualitatea din aceste motive va apare totdeauna ca o antiteză pentru sacru.⁸ În consecință, prostituatele deși tolerate, vor fi excluse din societatea creștină.⁹ Desfrâul este un păcat împotriva naturii, “în sine”, “ex natura”, fiind inclus în Decalog. Pe lângă procreare și realizarea unui mod de viață stabilit de divinitate, căsătoria mai are o valoare pozitivă: iubirea. Nu este vorba de o pasiune, ci mai degrabă de o formă spiritualizată a ei. Diferența dintre “iubirea pasiune” și “iubirea reținută” este tocmai un criteriu pe baza căruia se poate face deosebirea între iubirea din familie și cea din afara acesteia.¹⁰ În cadrul familiei imaginea Mariei va simboliza mult timp idealul feminin al soției, iar căsătoria dintre Iosif și Maria va reprezenta mariajul creștin exemplar.¹¹

Paralel cu aceste coordonate căsătoria va rămâne un angajament civil forjat de anumite strategii matrimoniale, strategii mai ușor de surprins la nivelul aristocrației. Chiar dacă se menține rezerva lui M. Sot că este prudent de a extrapola cazul căsătoriei princiare la ansamblul societății medievale¹², putem admite, nu numai în rândurile aristocrației, mariajul ca fiind un instrument pentru obținerea unor alianțe și satisfacerea unor jocuri de interese. În Montaillou ciobanii își au propriile calcule matrimoniale,¹³ și dacă s-a format deja un precedent, de ce nu s-ar mai repeta și în alte situații. Ascunzând uneori interese, căsătoria va urma calea și regulile impuse de biserică. Pentru Kraus, Transilvania în veacul al XVII-lea este populată cu bărbați și femei, pasiuni și instincte. Putere, dorință și violență. Înainte de toate să aruncăm o privire asupra femeilor făcând din capul locului

² *Ibidem*, p. 536; A. Pippidi, *Amour et société: arrierplan historique d'un problème littéraire*, în “Cahiers roumains d'études littéraires”, 1988, nr. 3, p. 10: Se poate observa și în cazul Principatelor o deosebire operată în plan moral între cei căsătoriți și celibatari.

³ M.Sot, *La genese du mariage chretien*, în vol. “Amour et sexualité en Occident”, Editions du Seuil, 1991, p.201; pentru mariajul ortodox a se vedea A.Pippidi, *op.cit.*, passim, iar pentru modelul calvin comparat cu cel ortodox cf.O.Ghita, *Din problematica morală la începuturile secolului al XVII-lea. Cazuri din Maramureș și Sătmăr*, în AIIA, XXVIII (1987-1988), p.468-469.

⁴ Jaques Le Goff, *Imaginarul medieval*, București, 1994, p.205

⁵ O.Funcke, *Le mariage*, Neuchatel - Paris, 1908, p.236-237

⁶ H.Wunder, *Der gesellschaftliche Ort von Frauen dergeshobenen Stade im 17 Jahrhundert*, în “Jurnal für Geschichte”, 1985, nr.2, p.32

⁷ *Ibidem*, p.35; Bernard M.G.Reardon, *Religious thought in the Reformation*, Londra - New York, 1981, p.85

⁸ M.Sot, *op.cit.*, p194; Bernard M.G.Reardon, *op.cit.*, p. 84 și 124: Când Luther afirma *totum hominem esse carnem* se reîntoarce la doctrina pauliană, dar o și depășește pe aceasta, implicând de acum atât “păcatele cărnii” cât și pe cele morale. La fel Melanchton când vorbește despre *carne* cuvântul nu va desemna numai “trupul”, ci toate tendințele și dispozițiile omului. Păcatul în teologia luterană este identificat ca fiind viciu.

⁹ Jaques Le Goff, *Pentru un alt ev mediu*, vol.I, București, 1986, p.156.

¹⁰ Ph.Aries, *Liebe in der Ehe*, în vol. “Die Masken der Begehrens im Abendland”, (coord. Ph.Aries ș.a.), Fischer Wissenschaft, Frankfurt am Main, 1989, p.165

¹¹ J.L.Flandrin, *Le sexe et l'Occident*, Editions du Seuil, 1981, p.102; H.Wunder, *op.cit.*, p.34; Pe fondul unei propagande catolice îndereptate împotriva lui Luther, din tabăra luteranismului se vehiculează o biografie hagiografică a acestuia. Astfel familia sa alcătuită din soție și cei șase copii primește o conotație exemplară.

¹² M.Sot, *op.cit.*, p.201

¹³ E.Le Roy Ladurie, *Montaillon sat occitan de la 1294 până la 1324*, vol.I, București, 1992, p.360-390; cf. A.Pippidi, *op.cit.*, p.6-7 și 16-17.

precizarea că le privim prin ochiul unui bărbat. Locul lor este la “urciorul de oțet și de vatră”.¹⁴ Spațiul social feminin se împarte între casă și biserică, în timp ce bărbatul se validează în public, acționând ca negustor sau ca “om politic”. Drept urmare în predicile de înmormântare din lumea protestantă a secolului al XVII-lea viața femeilor este povestită după vârstele naturale: copilărie, tinerețe, căsătorie/maternitate, văduvie și caracterizată de la un capăt la altul de evlavie și răbdare. Ele nu au carieră publică, ele nasc, îngrijesc casa și se roagă lui Dumnezeu.¹⁵ Sunt admirate dacă sunt cinstite și virtuoză; astfel devin parcă și mai frumoase. Ea trebuie de asemenea, pentru a fi apreciată, să apere virtutea de mamă, soție și fiică ce se răsfrânge peste cinstea bărbatului sau în percepția cercului de rude, a comunității vecinilor și grupului social, în general, în care este el integrat. În oglinda moralei creștine ele poartă în zămbetul din colțul gurii încă o urmă a mălului interzis, a păcatului Evei. Necredincioase. Viclene. Fără minte. Pătimașe. Dar și afățătoare: Ele își “lasă descoperite ceafa și gâtul până la umeri. Își acoperă pieptul cu mari paftale rotunde de argint aurit și împodobite cu pietre scumpe, dar acestea sunt atât de grele încât dacă femeia sau fata se apleacă oricât de puțin i se dezgolește pieptul, trezind în cei de față sau rușine sau dorințe neîngăduite”.¹⁶ Acest mod de descriere, în termeni aproape identici, poate fi semnalat și la un alt călător ce străbate Transilvania la mijlocul secolului.¹⁷ Este în descriere de mai sus încă un semn al avansului pe care-l face pasiunea, dorința în fața reținerii instinctelor sexuale și iubirii propovăduite de biserică. Astfel desenat chipul femeii apare ca un joc de lumini și umbre, ele sunt și bune, dar și rele, cele de care trebuie să te ferești și pe care trebuie să le disprețuiești.

Episoadele povestite de cronicar au un evident caracter moralizator. O căsătorie eșuată și o viață necumpătată au împins-o pe Ecaterina, fosta soție a principelui Gabriel Bethlen să sfârșească în lipsuri și mizerie. Plecată la Viena, unde îmbrățișează catolicismul se va căsători cu un principe sărac, “care nu avea nici țară nici popor”, un împătimit al jocului de cărți, ce spera să-și însușească averea ei. Lipsa iubirii face ca dezastrul să fie mai apropiat și mai dureros. “...se spune că domnul și principele ei ar fi înjunghiat-o și omorât-o când i-ar fi cerut socoteală că juca zi de zi, totuși se pare că aceasta n-ar fi adevărat, iar cea înjunghiată ar fi fost o slujnică”. Soluția găsită la sfârșit ar putea izvorî dintr-o mare admirație pe care cronicarul o are față de Ecaterina, fosta principesă a Ardealului, și mai ales pentru că era nemțoaică. În argumentația sa, Kraus strecoară un cântec bătrânesc edificator pentru observația de mai sus: “Câte unul se însoară de dragul bogăției și-i pare rău mai apoi. Când averea s-a mâncat și dragostea s-a terminat”.¹⁸ Indiscutabil avem afirmată aici prezența unor strategii matrimoniale infirmate de adevărata relație dintre bărbat și femeie, iubirea, liberul consimțământ al celor doi. La fel de ilustrativ este acest citat pentru a sugera “forma mentis” construită pe tiparele creștine. Bogăția, puterea pământească nu pot motiva și asigura împlinirea supremă, iubirea, nefiind altceva decât un semn al elecțiunii divine. Când un mariaj este întemeiat pe iubire el va fi indestructibil și numai moartea va putea înălța un zid între soț și soția sa. Așa se întâmplă între Elisabeta Szalanczy și Arcațiu Barcsai ce se afla la Deva în momentul când primește vestea morții soției sale, veste ce i-a pricinuit o “mare mâhnire”.¹⁹ Tăcerea care domnește de obicei asupra iubirii din familie, secondată și de un anume orgoliu bărbătesc, de a nu vorbi cu plăcere despre sentimente, se sparge în momentele limită. Amenințarea morții dă arama pe față. Astfel procedează și Arcațiu Barcsai. O făcuse la sfârșitul secolului al XVII-lea și Saint-Simon care a lăsat prin testament ca sicriul său să fie legat cu un lanț de fier de cel al soției sale pentru ca și în moarte să fie împreună, cum au fost corpurile lor în viață.²⁰

Absența iubirii motivează comportamentul reprobabil al unei alte eroine. Diplomată, vicleană, femeia își îndepărtează soțul pentru a-și primi amantul: mai mult soțul este alungat iar averea sa prădată. Nimeni nu intervine să reglementeze litigiul pe calea legii. Explicațiile sunt însă limpezi: iubirea și lipsa acesteia. Astfel Maria Szoczi de Ramagyetz soția lui Ștefan Kun, deoarece “nu-l iubea, ea a uneltit cu Francisc Wesselenyi pe ascuns, fiind legată de el printr-o dragoste necinstită...”. Folosind o “viclenie femeiască” Maria își înduplecă soțul să plece la vânatoare spunându-i că avea o “pofță deosebită să mănânce vânat.” Evlaviosul său stăpân se străduiește să răpună un vânat bun, ca să astâmpere pofța de vânat a nevastei sale.” Se profilează la orizontul

¹⁴ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 16-8-1665*, București, 1965, p.461

¹⁵ H.Wunder, *op.cit.*, p.30-32; A.Pippidi, *op.cit.*, p.14; Subordonarea femeii se manifestă în acest secol și în spațiul celorlalte două țări române. Tot aici și în același interval de timp se impune ca valoare feminină virginitatea, soțul având posibilitatea să-și repudieze mireasa dacă nu este virgină, fapt ce, considera A.Pippidi, “sugerează că virginitatea femeilor nu a fost obligatorie” înainte acestei epoci” (p15).

¹⁶ *Călători străini despre țările române*, vol.V, București, 1973, p.49

¹⁷ *ibidem*, p.580

¹⁸ G.Kraus, *op.cit.*, p.84; A.Pippidi, *op.cit.*, p.16: În justiția Moldovei și a Țării Românești iubirea este o circumstanță atenuantă.

¹⁹ G.Kraus, *op.cit.*, p.330; A.Pippidi, *op.cit.*, p.19

²⁰ Ph.Aries, *op.cit.*, p.170-171

textului o parabolă cu reverberații din Cântarea Cântărilor: "a scăpat din pădure un cerb puternic, care era mai însetat de Maria lui decât de apa proaspătă. Acesta, este adevărat, însă se lăsa gonit nu de câini, ci de o dragoste necinstită. Nu căzu însă în plasă, ci sări noaptea peste gardurile cetății, până în patul nevestei lui Kun. Voluptoasa Maria... își împlini pofta de vânat în așa chip, încât se desfătă cu cerbul viu, îi dădui viața și-l hrăni. Este o pildă nemaipomenită de vânatoare destrăbălată." Coborând din acest plan abstract, populat de simboluri și subînțelesuri evenimentul s-a desfășurat simplu. După plecarea soțului la vânatoare, noaptea, sosește Francisc care ajutat de oamenii de pază, mituiți cu o sumă de bani, va intra în cetate. Maria "s-a bucurat mult de sosirea lui, la găzduit într-o încăpere minunată unde amândoi au petrecut noaptea singuri de tot. Las pe alții să judece dacă s-au rugat împreună lui Dumnezeu sau dacă au vorbit despre căsătoria lor viitoare și cum va fi ea." Se poate observa aici, într-o primă fază, dinamitarea normei prin amăgirea și înșelarea soțului. Dar lucrurile devin licite și și au motivația tocmai în reînscriserea pe traiectoria regulii sociale. Căsătoria va pune capăt desfrâului, o căsătorie după cum vom vedea fertilă, rodnică, izvorâtă din iubire. Disocierea între iubirea ilicită, necinstită și pătimașă a celor doi înainte de acordul preotului și iubirea licită, la fel de intensă ce urmează consimțământul reprezentantului bisericii coincide cu deosebirea pe care oamenii au observat-o în aproape toate societățile, iubirea din familie și cea din afara familiei.²¹ Ca urmare linia povestirii coincide cu cea a canoanelor exprimate de Constituțiile Aprobatae. A doua zi pe cei doi, Francisc și Maria, i-a cununat un preot evanghelic. Atunci sosește fostul soț, Ștefan, "pentru a-i aduce și el soției sale vânatul..." Poarta cetății o găsește închisă și păzită de soldați străini care-l goniră și-l sfătuiră să-și ducă vânatul în altă bucătărie.²² Învingător și învins, a trăit bucuria întoarcerii și a lucrului împlinit, dar a simțit în același timp dezamăgirea și amarul alungării; Ștefan, neavând încotro va pleca și după câțiva ani va contracta un mariaj cu o fată din secuime, întemeindu-și o familie, familie care mai funcționează în timpul când așterne pe hârtie Kraus toate cele întâmplate. De aceeași longevitate a iubirii se bucură și Francisc și Maria pe care cronicarul îi știe netulburați de nimeni.

Există desigur și alte mariaje eșuate, ratate, în schimb ele nu se bucură nici măcar de un "happy end", ca în cazul celor din cetatea Murany, ci sfârșesc prin condamnarea unuia sau altuia din eroi. În Sighișoara, la mijlocul deceniului cinci, Coloman Gottzmeister "era bănuț de călcarea căsniciei".²³ Soția acestuia, Ecaterina Ungleich rămăsese la rândul ei în două rânduri însărcinată prin relații extraconjugale. "Pastorul nu trebuia să treacă sub tăcere patima rușinoasă a soției domnului Coloman... călcarea căsniciei și uciderea celor doi copii...". Cazul devine important. Asupra femeii planează două delictе capitale: uciderea copiilor și pângărirea cinstei conjugale. De două ori păcătoasa Ecaterina va plăti cu viața. Interesante sunt și amănuntele prin care cronicarul descrie și exprimă cum se proceda în secolul al XVII-lea pentru a proba dacă o femeie este sau nu însărcinată. Astfel "poruncise ca femeia necredincioasă să fie apucată de sâni de o bătrână vrăjitoare... iar când a apărut laptele..."²⁴ semn al sarcinii, lucrurile se clarifică și "stricata de Colomanoaie" va trebui să cumpere tăcerea celor de față. Dacă, după cele povestite ca întâmplare la Murany, cronicarul nu are nimic de reproșat și corectat în mod direct în comportamentul eroilor săi, în cazul de față lecția de morală se desfășoară în deplinătatea sa. "Nu știu dacă cineva poate lăuda aceste fapte, va conchide el. Eu nu le pot lăuda."²⁵ Se poate surprinde, deși încă la nivelul unor exemple răzlețe, apariția unui gust pentru iubirea pasiune, iubirea poveste, potențată de ambianța burgheză de mai târziu. De asemenea relațiile lui Kraus pot fi considerate drept accidente sau incidente în evoluția cuplului, abateri de la regulă, luminând un spațiu exotic și șocant, dar care decupat dintr-un ansamblu dominant permite evidențierea unor posibile caracteristici ale acestuia. În toate cazurile însă relatările stau sub incidența intenției moralizatoare în definirea unui comportament social.

Prin urmare căsătoriile eșuate, și nu numai ele, crează o masă feminină dispusă să-și încerce farmecele asupra bărbaților care, vom vedea, nu se vor da la o parte și nici nu se vor sfii să cadă în astfel de capcane. Nu de puține ori bărbații își au vina lor, impunându-se în unele cazuri cu forța. Privind cu atenție tabloul secolului astfel colorat, într-o parte a sa, printre cei proscrisi, făcând parte din rândul marginalilor descoperim prostituatele.²⁶ Femei care se vând. Femei destrăbălate. Ușuraticе. Desfrânate. Stricate. La Veneția în secolul al XVI-lea ele sunt în centrul aparatului diplomatic (curtezanelor),²⁷ în timp ce în orașele franceze în veacul al XV-lea beneficiază de

²¹ *ibidem*, p.169

²² G.Kraus, *op.cit.*, p.112

²³ *ibidem*, p.123

²⁴ *ibidem*, p.127

²⁵ *ibidem*, p.128

²⁶ Bronislaw Geremek, *L'image de l'autre: la marginal*, în "C.I.S.H. XVIe Congres international des sciences historiques", Rapports, I, Stuttgart, 1985, p.67-81

²⁷ A.Olivieri, *Erotik und gesellschaftliche Gruppen im Venedig des 16. Jahrhunderts: der Kurtisane*, în vol. "Die Masken...", p.121-129

stabilimente proprii.²⁸ În Transilvania ele apar, se înmulțesc, devin periculoase în situațiile limită. Secolul al XVII-lea are momentele sale de criză. De obicei le găsim însoțind oastea. Miile de bărbați înarmați adună în jurul lor un număr care uneori atinge ordinul miilor. În 1664 o astfel de armată era însoțită de "vreo mie de femei și muieri destrăbălate".²⁹ Numărul vorbește de la sine. E vorba de un obicei și nu e nevoie să mai insistăm cu alte exemple. Cu toate astea soldații nu rămân indiferenți nici la femeile din satele prin care trec. În Apold opt soldați de-ai lui Kemeny siluiesc o femeie care apoi nu mai este primită acasă de soțul ei, fiind alungată.³⁰ Altă dată trei soldați sunt suficienți pentru a reuși să necinstească sub privirile soțului neputincios pe femeia acestuia.³¹ Soldații pot lua totul: grâul, porumbul, animalele, nutrețul și nevasta. Teama pe care o răspândesc are efectul unei epidemii. Alături de soldații creștini, și poate mai rău decât aceștia, se poartă turcii care "s-au încumetat în unele locuri să pângărească cinstea caselor oamenilor",³² siluind femei și fete. Într-o periferie a Brașovului un bărbat încearcă să-și apere nevasta și este răpus. "Când însă cetățenii au văzut această învălmășeală și faptă rea, au prins o ceatare de turci."³³ După terminarea judecății dregătorii au poruncit să fie decapitați. Sentința a atras mânia căpeteniilor turcești și a adus comunității numeroase corvoade. Un alt caz se desfășoară în secuime. Soțul îi surprinse pe turc și femeia lui necredincioasă în "rușine" și-i străpunse cu o singură lovitură de sulită pe amândoi.³⁴ Fapta lui rămâne nepedepsită încă, mărturisește cronicarul. Omul își apăraseră cinstea. Dacă pentru femeia din marginea Brașovului lumea ar putea plânge, după soția secuului nu are nici un rost. Ea își merită soarta deoarece soțul său cunoștea "pornirea și pofta destul de mare a femeii spre desfrâu". Ea s-a antrenat în "jocul" turcului "nu fără voia ei". Un chip de bărbat dezvoltat de ambele relatări: bărbatul care-și apără cinstea, onoarea, casa. Și două chipuri de femei: cea care trebuie admirată și cea care nu merită decât disprețul. Concomitent se poate observa, urmărind narațiunea cronicarului, prezența unei iubiri fulgerătoare, care vine ca o lovitură: "Turcul aprinzându-se de o dragoste pătimasă", povestește Kraus. Suntem în fața stereotipului iubirii din afara cuplului probat și în cazul celor întâmplare la Murany.

Prezența unei prostituate o descoperim între prizonierii pe care-i aveau turcii pe când asediau la 1660 cetatea Orăzii. O unguroaică arestată, "femeie destrăbălată", "femeie de rând și ușuratică" a promis că dacă va fi pusă în libertate ea le va arăta turcilor unde va putea fi secată apa ce înconjură cetatea.³⁵

Fenomenul prostituției devine endemic în situații de criză. Vom insista asupra a două momente de adevărată isterie colectivă. Primul se petrece la Sibiu pe când principe al Ardealului era Gabriel Báthory. Cel care orchestrează este însuși principele. În trăsura sau călare, trufașul Bathory. "pentru a-și satisface poftele", străbătea de la un capăt la altul orașul "iar unde zărea pe soția unui bărbat cinstit care plăcea ochilor săi nerușinați o siluia". Este momentul pentru autorul cronicii de a lua antiteza surprinsă mai sus (femeie cinstită/necinstită). Pe de o parte avem femeia spișerului din Sibiu, "o femeie peste măsură de frumoasă, dar cinstită și virtuoasă" ce se opune poftelor principelui, iar în urma loviturilor pe care acesta i le aplica în curând va deceda. Avem definit aici elementul pozitiv al antitezei. La celălalt pol o undă de regret pare să umple sufletul cronicarului: "tot așa și între femeile cinstite s-au găsit și femei stricate, care s-au gătit cu toată grija cu cele mai frumoase haine și s-au plimbat prin fața ferestrelor principelui în sus și în jos, până au găsit ce căutaseră. Dacă n-au putut avea parte la timpul potrivit de domn, s-au mulțumit și cu slugile, care n-au făcut altceva decât domnul lor".³⁶ Cel de-al doilea moment s-a petrecut în 1663 în prezența armatei sultanului. Să dăm din nou cuvântul lui Kraus care a văzut el însuși cele petrecute: "câteva din femeile noastre destrăbălate, aflând de poftele urâte ale turcilor, și de aplecarea lor spre destrăbălare și desfrâu, multe asemenea ușuratică, femei măritate și fete, atât în oraș (Sighișoara) cât și din alte orașe străine și de la sate, au început să dea năvală la turci. Ele au rămas la turci cu veșminte schimbate și au fost întrebuințate de ei ca fiitoare. Când, însă în cele din urmă, alteța sa princiară și domnii s-au văzut că răul se lățește prea mult, iar năvala femeilor sporește zilnic și din ce în ce mai mult, Cuciuc pașa a fost rugat și amenințat că dacă nu va pune stavilă neastâmpărului și vieții zilnice destrăbate ale turcilor, precum dacă nu va porunci ca femeile desfrânate care se pripășiră să fie găsite și pedepsite, dieta va scrie și va înfățișa acestea toate, fără zăbavă, preaputernicului împărat. "În fața amenințării pașa admite căutarea și

²⁸ J. Rossiaud, *Prostitution, Sexualität und Gesellschaft in den französischen Städte des 15 Jahrhunderts*, în vol. "Die Masken...", p.97-120

²⁹ G. Kraus, *op.cit.*, p.114

³⁰ *ibidem*, p.400

³¹ *ibidem*

³² *ibidem*, p.510

³³ *ibidem*

³⁴ *ibidem*, p.524

³⁵ *ibidem*, p.367

³⁶ *ibidem*, p.19

pedepsirea acestor femei destrăbălate. Orașul va asista la un spectacol impresionant: "un număr destul de mare de femei au fost aduse în piața orașului, unele fiind îmbrăcate în haine turcești iar altele în hainele lor. Ele au fost bătute cu nuiiele, apoi legate laolaltă cu funii lungi și alungate din oraș..."³⁷ Societatea încearcă să se opună și să se apere în fața acestui "microb" care să o erodeze, luând o amploare înspăimântătoare. Modalitatea prin care o face nu este decât o punere în practică a ceea ce hotărâse dieta și stipulau Constituțiile Aprobate! Mesajul moral este și în aceste două relatări izbitor. Folosirea antitezei în decantarea comportamentelor acceptate și recomandabile, de cele disprețuite și înjositoare este completată cu apelul la justiția divină, judecata supremă, secondată temporar de justiția oamenilor, coercitivă la rândul ei cu cei ce abandonează regulile.

Mergând mai departe se admite avansarea ideii că prostituatele se pot recruta din toate grupurile sociale: pot fi și femei de rând, dar și aristocrate: pot fi din lumea orașului, dar și din mediul rural: pot fi căsătorite, dar și fete: pot fi dintre cele certate cu legea, dar și dintre celelalte. De obicei ele însoțesc armatele, oștile, însă răsar ca ciupercile în situațiile limită. Ele se îmbracă și se aranjează cu multă atenție. Veșmintele sunt un semn prin care se disting. De asemenea comportamentul lor depășește normele firești: ele fac altceva decât ceea ce ar trebui să facă și cum cu siguranță precedează cea mai mare parte a femeilor. Între hainele și atitudini se conturează un chip, cel al prostituatelor. În toate cazurile ele se află sub oprobiul societății care le respinge și condamnă moral, aplicându-le pedepse corporale. Făcând parte dintre outside-uri ele sunt disprețuite și alungate.

Intervalul restrâns, insistența asupra unui singur izvor provenit dintr-un mediu citadin și luteran, confruntat cu complexitatea realității ardelene din veacul al XVII-lea și nu numai, nu îngăduie elaborarea unor concluzii ferme vizavi de "aventura cuplului". Plasându-se sub autoritatea bisericii și supravegherea statului, mariajul "conform cu legea lui Dumnezeu și a Țării",³⁸ permite sesizarea unor atitudini și comportamente mai puțin normale din punctul de vedere al acestor instituții. Dacă cronicarul amintește toate acele povești, cu siguranță n-o face dintr-o aplecare a sa spre picanteresc, ci dintr-o dorință moralizatoare, ca faptele înaintașilor, atât cele bune cât și cele rele să constituie un ghid pentru cititori.

Interogarea secolului al XVII-lea din perspectiva propusă întrezărește un nou orizont, dincolo de cei clasici, sondat prea puțin încă.³⁹ Investigația se află la începuturile sale, neputând releva prin urmare decât unele linii ale destinului, sugestii și ipoteze, în nici un caz concluzii imuabile. Cercetărilor viitoare - prin abordarea și a altor cronici sau tipuri de izvoare - le rămâne darul de a îngroșa pe alocuri aceste linii, definind adevărate trăsături, sau de a dovedi, cu siguranță, irelevanța altora.

BEMERKUNGEN ZU EHE UND PROSTITUTION IN SIBENBURGEN DES 17 JAHRHUNDERTS. FALLSTUDIEN: SIEBENBURGISCHE KRONIK VON GEORG KRAUS.

(Zusammenfassung)

Das Liebesspiel und die Befriedigung sexueller Instinkte von Männern und Frauen im Siebenbürgen des 17. Jh. haben ohne Rücksicht auf Namen und Stellung in allen gesellschaftlichen Kreisen den Rahmen des Gesetzlichen und Erlaubten überschritten. Die Erforschung einer solchen Problematik hat sich bisher nicht einer großen Aufmerksamkeit der rumänischen Geschichtsschreibung erfreut. In der einzigen Quelle, der staatlich lutherischen *Siebenbürgischen kronik*, wird nur ein Aspekt dieses Problems beleuchtet. Die Beziehungen zwischen den Geschlechtern waren von der Kirche beaufsichtigt und kontrolliert, doch die weltlichen Institutionen konnten auch mitreden. Die Debatten im Landtag (Diete) machen das deutlich. Zugleich wird ein Unterschied zwischen der zurückhaltenden Liebe in der Ehe und der leidenschaftlichen außerehelichen Liebe deutlich. Letztere überstrahlt alles. Eine große Schuld daran haben die Frauen, denen das Heim und die Kirche als einziger Lebensraum reserviert blieb. Ihre Darstellung haben negative Akzente gesetzt wie Schlaueit, Gerissenheit, Verschwendung, Leichtfertigkeit, aber auch positive Charakteristika wie Geduld und andere Tugenden. Schönheit als solche wurde

³⁷ *ibidem*, p.523

³⁸ *Aprobatae*..., p.522

³⁹ O.Ghita, *op.cit.*, p.467-474; A.Pippidi, *op.cit.*, p.4-27

nicht beachtet, weil sie außerhalb moralischer Erwägungen lag. Basis der Ehepaare sollte die Liebe zwischen Mann und Frau sein.

Gotteslasterung in Person waren Frauen als Prostituierte. Sie kamen aus allen sozialen Schichten und unterschieden sich durch Kleidung und Benehmen.

Die moralischen Akzente, die G.Kraus vorschlägt, werden durch Antithesen wie Ehre/Unehre, dem Gleichnis und dem Beispiel verstärkt.

Die Verwendung einer einzigen geschichtlichen Quelle über siebenbürgisches Leben im 17. Jh. erlaubt nicht die exakte Gegenüberstellung von Ehe und außerehelichen Verkehr. Es ist nur ein Schritt zu allgemeinen Aussagen.

